

2. Апринич В. В. Некоторые спорные вопросы арбитражного законодательства / В. В. Апринич, С. М. Пелевин // Правоведение. – 1992. – №5. – С. 102–105.
3. Сирый Н. Проект УПК: назад в будущее? / Николай Сирый // Юридическая практика. – 2005. – № 51.
4. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты / Сахнова Т. В. – М.: Волтерс Клувер, 2008. – 696 с.
5. Стан здійснення судочинства судами загальної юрисдикції у 2007 р. // Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/4808955272299287C225748F0025395A?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=4808955272299287C225748F0025395A&Count=500&>
6. Петриненко О. Реформе ГИС — комплексный подход / Олег Петриненко // Юридическая практика. – 2008. – №10 (532) от 04/03/08.
7. Наказ Міністерства юстиції України від 02.06.04 № 43/5 «Про затвердження Класифікатора галузей законодавства України» // Юридичний вісник України. – 2004. – 28 липня.
8. Решетникова И. В. Гражданское право и гражданский процесс в современной России / И. В. Решетникова., В. В. Ярков. – М.: Издательство НОРМА, 1999. – 312 с.

Анотація

Досліджуючи проблеми судово-правової реформи, зокрема реального утвердження верховенства права у суспільстві і забезпечення кожному права на справедливий судовий розгляд, автор приходить до висновку, що обов'язковість судових рішень є невід'ємною складовою справедливої судової процедури. У статті здійснюється характеристика принципу обов'язковості рішень суду та вирішується проблема галузевої приналежності норм, що регулюють виконавче провадження.

УДК 336.711 (477)

Г. Ф. ФОМІН,
канд. екон. наук, доц.,
НИИЭС ХНУВС

ПРАВОВІ ЗАСОБИ ПІДТРИМКИ ЛІКВІДНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Стабільність банківської системи України залежить від ліквідності комерційних банків і є обов'язковим економічним нормативом регулювання та аналізу їх діяльності.

Термін «ліквідність» (від лат. liquidus – рідкий, текучий) означає легкість реалізації чи перетворення матеріальних цінностей на грошові кошти. Як вода за ознакою текучості належить до рідини, так і активи банку залежно від легкості перетворення їх на гроші визначаються як ліквідні або неліквідні засоби.

Ліквідність комерційного банку – це його здатність вчасно та повно забезпечити виконання грошових зобов'язань перед контрагентами. Вона базується на постійному співвідношенні трьох її складників: власним капіталом банку, залученими та розміщеними ним коштами шляхом оперативного управління їх структурними еле-

ментами. Кожний комерційний банк повинен самостійно забезпечувати підтримку своєї ліквідності на певному рівні на підставі аналізу її стану та прогнозування результатів діяльності і проведення виваженої політики в галузі формування статутного капіталу, фондів спеціального призначення, здійснення активних операцій.

У ринкових умовах банківська діяльність піддається ризику ліквідності – ризику недостатності надходжень грошових коштів для покриття витрат, тобто ризику того, що банк не зможе розрахуватися вчасно за власними зобов'язаннями у зв'язку з неможливістю за певних умов швидкої конверсії фінансових активів у платіжні засоби без суттєвих збитків.

Оскільки в процесі діяльності комерційних банків зачіпаються майнові та економічні інтереси широкого кола юридичних

та фізичних осіб, які є їх акціонерами, вкладниками чи кредиторами, держава в особі Національного банку України, що видав ліцензію на діяльність комерційних банків і тим самим поручився за законність, правомірність і надійність їх роботи, здійснює нагляд за їх діяльністю за допомогою обов'язкових економічних нормативів, серед яких і нормативи ліквідності.

На сьогодні Національний банк України (далі – НБУ) перевіряє дотримання комерційними банками трьох нормативів ліквідності [4]. Норматив миттєвої ліквідності визначається як відношення суми коштів у касі та на кореспондентських рахунках до зобов'язань банку, що обчислюються за поточними рахунками і встановлюються для контролю за здатністю банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань за рахунок високоліквідних активів. Норматив поточної ліквідності визначається як відношення активів первинної та вторинної ліквідності до зобов'язань банку з відповідними строками виконання і встановлюється для визначення збалансованості строків і сум ліквідних активів та зобов'язань банку. Норматив короткострокової ліквідності визначається як відношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань і встановлюється для контролю за здатністю банку виконувати прийняті ним короткострокові зобов'язання за рахунок ліквідних активів. Значення нормативів ліквідності встановлені відповідно не менше 20 %, 40 % та 20 %.

В разі недостатності власних високоліквідних ресурсів банк для забезпечення ліквідності на рівні нормативних значень може звернутись до НБУ як до кредитора останньої інстанції (ст. 1 Закону України «Про Національний банк України»).

НБУ визначені такі операції, спрямовані на підтримку ліквідності комерційних банків: операції з рефінансування банків; операції прямого репо; операції своп та операції під заставу майнових прав на кошти банківського депозиту, розміщеного в НБУ [2; 3].

Комерційний банк може розраховувати на підтримку своєї ліквідності з боку НБУ в разі дотримання таких основних вимог: строк діяльності не менше ніж один рік після отримання ліцензії НБУ на здійснення банківських операцій і відповідного письмового дозволу; наявність активів, які можуть бути прийняті НБУ у заставу; вчасне погашення одержаних від НБУ кредитів та сплата процентів за користування ними.

З метою запобігання ризику непогашення кредиту НБУ обсяги рефінансування не можуть перевищувати 50 % регулятивного капіталу банку. Рефінансування банків може здійснюватися за процентною ставкою, яка не нижча, ніж облікова ставка (12 %), і яка протягом дії кредитного договору не підлягає коригуванню. Рефінансуванням банків вважаються операції з надання кредитів у встановленому НБУ порядку.

Національний банк здійснює рефінансування банків лише під забезпечення: державними облігаціями України; депозитними сертифікатами; векселями суб'єктів господарювання; векселями банків, гарантіями іншого банку; іпотечними цінними паперами та ін.

Підтримка миттєвої та короткострокової ліквідності банків у національній валюті здійснюється НБУ через постійно діючу лінію рефінансування за допомогою кредиту строком на один робочий день (кредит овернайт), що надається на умовах НБУ та генеральним кредитним договором. Кошти кредиту перераховуються в день отримання Національним банком заявки від банку. Обов'язковою умовою для надання заявки на одержання кредиту овернайт є укладання генерального кредитного договору з Національним банком, який укладається з відповідним територіальним управлінням на календарний рік незалежно від періодичності користування таким кредитом.

Підтримку поточної ліквідності банків строком до 14 днів та до 365 днів НБУ здійснює шляхом проведення кількісного або процентного тендера. Оголошення про

проведення тендерів надаються комерційним банком щоп'ятниці. Тендери проводяться щосереді з такою періодичністю: три середи поспіль – рефінансування до 14 днів; одна середа – рефінансування строком до 365 днів.

Комерційний банк, який за прогнозом своєї ліквідності планує взяти участь у тендері, має заздалегідь подати до територіального управління документи для здійснення перевірки запропонованого ним виду забезпечення, що приймається НБУ. Територіальне управління після розгляду заявки, запропонованого забезпечення та перевірки дотримання визначених раніше вимог повідомляє відповідний структурний підрозділ НБУ про можливу участь банку у тендері і надійність запропонованого банком забезпечення.

Розподіл кредитів під час проведення кількісного тендера здійснюється відповідно до поданих заявок до закінчення суми, яка запропонована на цей тендер. Якщо запропонованої суми на кількісний тендер недостатньо, то кредитні кошти за оголошеною ціною розподіляються між усіма банками пропорційно до поданих заявок. За умови проведення НБУ відсоткового тендера банки самостійно пропонують відсоткову ставку, за якою вони погоджуються одержати кошти, але не нижчу, ніж облікова ставка НБУ. Заявки задовольняються відповідно до зниження запропонованої в них відсоткової ставки, починаючи з найвищої, і надалі поступово до закінчення запропонованого обсягу кредитів або задоволення всіх заявок банків.

Банки, заявки яких задоволені, мають укласти кредитний договір та договір застави (іпотеки, гарантії) з територіальним управлінням, яке має повідомити структурний підрозділ НБУ про укладення договорів, обов'язково зазначивши встановлені терміни погашення кредиту.

Підтримку ліквідності з метою забезпечення відповідності між термінами й обсягами залучених коштів комерційний банк може отримати шляхом отримання кредиту рефінансування НБУ під заставу

майнових прав на кошти банківського депозиту, розміщеного в Національному банку, за умови виконання банком протягом останнього місяця нормативів миттєвої та поточної ліквідності [3]. Таке рефінансування комерційних банків НБУ здійснює в національній валюті в період до трьох років під забезпечення майнових прав на кошти в національній валюті, що згідно з договором банківського депозиту розміщені банком на депозитному рахунку в Національному банку строком до 30 днів. Для цього договір банківського депозиту щомісяця продовжується шляхом укладання додаткових договорів до закінчення строку дії кредитного договору. Заявки банків на отримання кредиту приймаються та розглядаються територіальними управліннями. Вони перевіряють дотримання банками нормативів миттєвої та поточної ліквідності і подають свої висновки до НБУ. У разі прийняття рішення НБУ позитивного рішення щодо надання кредиту рефінансування структурний підрозділ НБУ повідомляє територіальне управління про необхідність укладання з комерційним банком договору банківського депозиту, кредитного договору та договору застави майнових прав. Такий кредит надається за відсотковою ставкою на рівні облікової ставки НБУ.

Підтримку ліквідності комерційні банки можуть отримати за допомогою операції прямого репо. Пряме репо – це кредитна операція, що ґрунтується на двосторонньому договорі між НБУ та комерційним банком про купівлю Національним банком державних облігацій України з портфеля банку або банківських металів (перша частина договору репо) з подальшим зобов'язанням банку викупити їх (друга частина договору репо) за обумовленою ціною на обумовлену дату [2]. Операції прямого репо можуть здійснюватися НБУ лише з тими державними облігаціями України, строк погашення яких не припадає на строк проведення операції, а з банківськими металами – лише за наявності в банків письмового дозволу Націо-

нального банку на здійснення операцій із банківськими металами на валютному ринку України. У разі досягнення згоди на проведення операції репо, строк якої може бути не більшим за 60 календарних днів, між НБУ та банком укладається відповідний договір.

Операції прямого репо з державними облігаціями проводяться НБУ шляхом проведення тендера або безпосередньої домовленості з банком, а з банківськими металами – тільки шляхом безпосередньої домовленості за ініціативою банку та за умови, що банківські метали банків перебувають на відповідальному зберіганні в НБУ. У разі проведення тендера щодо участі банків у цих операціях НБУ відбирає для задоволення ті заявки банків, які є найприйнятнішими для НБУ за обсягами операцій або ціновими параметрами. Ціна зворотного продажу Національним банком державних облігацій України залежить від ціни, що визначена в першій частині операції репо та строку цієї операції, а також від відсоткових ставок за кредитами та депозитами на міжбанківському ринку, які діяли у відповідний період. У разі необхідності підтримки ліквідності комерційні банки засобами програмного забезпечення «АРТ репо – тендер» надсилають заявки на участь у тендері, в яких пропонують свої умови щодо ціни купівлі (продажу) державних облігацій України, строку проведення операції репо, обсягу операції, кількості облігацій, що пропонуються. Після розгляду заявок НБУ надсилає комерційним банкам, які за результатами тендера мають право отримати кошти на куплені Національним банком державні облігації України, повідомлення – підтвердження про намір укласти договір про здійснення операцій прямого репо. Договір між НБУ та комерційним банком має бути укладений не пізніше наступного робочого дня після отримання повідомлення – підтвердження НБУ.

За умови проведення операції прямого репо шляхом безпосередньої домовленості з банком, Національний банк орієнту-

ється на облікову ставку НБУ, відсоткові ставки на міжбанківському кредитному ринку та наявність у банку державних облігацій України й банківських металів.

Дієвим засобом підтримки ліквідності комерційних банків є операції своп. Своп – це кредитна операція, що ґрунтується на двосторонньому договорі між банком і Національним банком щодо обміну іноземної валюти на національну за офіційним курсом на дату здійснення операції на визначений строк та за відповідною відсотковою ставкою. Банки можуть звертатися до НБУ з пропозицією проведення операції своп за умови наявності активів, що можуть бути прийняті НБУ в заставу, та за умови, що загальний обсяг залучених банком коштів в іноземній валюті (долари США, євро, англійські фунти стерлінгів, швейцарські франки, японські єни) за попередній календарний місяць становив не менше ніж 10 млн.

Для проведення операції своп банк направляє до НБУ звернення щодо обміну валюти, в якому зазначається інформація про обсяги операції, строки її початку та закінчення, відсоткову ставку за користування національною валютою та відсоткову ставку за коштами в іноземній валюті. У разі досягнення згоди між НБУ та банком укладається відповідний договір, після чого банк перераховує НБУ визначену в договорі суму в іноземній валюті.

Ціною операції своп є відсоткова ставка за користування національною валютою в розмірі, установленому на рівні відсоткової ставки, що встановлена за результатами проведення останнього тендера з підтримки ліквідності банків строком до 14 днів, та відсоткова ставка за коштами в іноземній валюті, яка встановлюється у відсотковому відношенні до рівня середньозваженої ставки міжбанківського кредитування, розрахованої на підставі фактичних даних за міжбанківськими договорами на відповідний строк. Відсотки плата за коштами в іноземній валюті оплачуються Національним банком у національній валюті, розраховуються за

офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим НБУ на дату укладання договору своп з іноземною валютою. Договір своп з іноземною валютою вважається виконаним, якщо комерційний банк повертає Національному банку національну валюту та відсотки, а Національний банк повертає банку іноземну валюту з відповідною платою в національній валюті згідно з визначеними в договорі строком і обсягами.

Таким чином, забезпечити свою ліквідність комерційний банк може за рахунок раціонального розподілу та використання високоліквідних активів, збалансованості строків і сум ліквідних активів, тобто використання власних і, перш за все, професійних можливостей.

Але питому вагу підтримки ліквідності, як свідчить вітчизняна практика, забезпечують запропоновані фінансові інструменти Національного банку України. І це природно, оскільки всі центральні банки країн із розвинутою економікою є кредиторами останньої інстанції для комерційних банків та інших кредитних установ.

Забезпечення підтримки ліквідності комерційних банків з боку НБУ в останні роки за рахунок розширення фінансових інструментів хоча і збільшилось, але є недостатнім і становить приблизно 75-80 %.

Аналіз динаміки підтримки ліквідності комерційних банків за червень-жовтень 2007 р. свідчить, що основними інструментами Національного банку були кредити овернайт, надані через постійно діючу лінію рефінансування (15,25 %), кредити

рефінансування, надані шляхом проведення тендера (62,11 %), та кредити рефінансування під заставу майнових прав на кошти банківського вкладу (депозиту), розміщеного в НБУ (22,64 %), а середньозважена відсоткова ставка за цими кредитами відповідно становила 9,10 %, 8,99 % та 8,23 % річних [5]. Використання інших інструментів підтримки ліквідності і, перш за все, за допомогою операцій прямого репо гальмується, на наш погляд, через нестачу іноземної валюти у комерційних банках та відповідних ресурсів Національного банку України.

Одним із можливих джерел збільшення ресурсів Національного банку для рефінансування ліквідності, на наш погляд, може бути створення Стабілізаційного фонду підтримки ліквідності комерційних банків. Згідно зі ст. 7 Закону України «Про Національний банк України», Національний банк може здійснювати додаткову емісію національної валюти. Ці кошти йдуть на рахунок фонду рефінансування ліквідності, який, у свою чергу, здійснює кредитно-фінансові операції з іншими банківськими установами. Одночасно Стабілізаційний фонд, пропорційно обсягу випущених грошей, проводить вилучення коштів із загального обігу, тим самим не допускаючи зростання рівня інфляції. Існують і правові підстави створення такого фонду, оскільки Національний банк України в межах, визначених законодавством, самостійно вирішує питання організації, створення, ліквідації та реорганізації структурних підрозділів та установ Національного банку [1].

Література

1. Про Національний банк України [Текст]: закон України від 20 травня 1999 р. № 679-XIV // Урядовий кур'єр . – 1999. – № 20-21.
2. Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України [Текст]: постанова Правління НБУ від 26 вересня 2006 р. № 378 // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. Додаток до журналу «Вісник Національного банку України». – Вип. 11 (128). – С. 36-131.
3. Положення про порядок рефінансування під заставу майнових прав на кошти банківського вкладу (депозиту), розміщеного в НБУ [Текст]: постанова Правління НБУ від 29 травня 2006 р. № 195 // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. Додаток до журналу «Вісник Національного банку України» - Вип.10 (127). – С. 28-33.
4. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Текст]: постанова Правління НБУ від 19 лютого 2007 р. № 52 // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. Додаток до журналу «Вісник Національного банку України». – Вип. 7 (137). – С. 3–65.
5. Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку в червні,

липні, серпні, вересні, жовтні [Текст] // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. Додаток до журналу «Вісник Національного банку України». – Вип. 8 (138); 9 (139); 10 (140); 11 (141); 12 (142).

Анотація

Стабільність банківської системи України суттєво залежить від ліквідності комерційних банків. Підтримку ліквідності комерційних банків як кредитор останньої інстанції здійснює Національний банк України за допомогою кредитів овернайт, шляхом проведення кількісних та процентних тендерів, операцій прямого репо та інше.

Стабильность банковской системы Украины существенно зависит от ликвидности коммерческих банков. Поддержку ликвидности коммерческих банков как кредитор последней инстанции осуществляет Национальный банк Украины с помощью. Кредитов овернайт, путем проведения количественных и процентных тендеров, операций прямого репо и др.

The stability of Ukrainian bank system is mainly depends on solvent of commercial banks. The support of the solvent of commercial banks as a creditor final instance the National Bank of Ukrainian makes with the help of overnights' credits by leading of quantities and percentages tenders, operations of direct repo and others.

УДК 347.121

Р. Ю. МОЛЧАНОВ,
здобувач ХНУВС

ГАРАНТІЇ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА ІМ'Я

У з'ясуванні юридичного змісту права на ім'я першочергове значення має аналіз політичних, ідеологічних, духовних (культурних), економічних і правових (юридичних) умов і засобів, які забезпечують його здійснення. Проголошення прав і свобод є важливою, але не єдиною ознакою правопорядку в суспільстві. Слід також створити умови для здійснення відповідних прав, що може бути забезпечено надійною системою гарантій у цій галузі, оскільки соціальна цінність будь-якого права полягає не лише в законодавчому закріпленні, а і в наявних фактичних можливостях для його здійснення [1, с. 330]. Для права на ім'я це положення набуває особливого змісту, оскільки саме реальність, здійсненність проголошеного права виражає саму сутність демократії і є однією з найважливіших ознак правової держави та розвинутої демократії. Ця реальність забезпечується розгорнутою системою гарантій, що покликані створити найбільш сприятливі умови, в межах яких

право на ім'я стає фактичною можливістю для громадянина. Це визначає актуальність обраної у статті теми.

Незважаючи на те, що право на ім'я досліджувалось у цивільному праві [2, с. 136 – 162; 3, с. 83 – 95; 4, с. 124 – 135; 5, с. 60 – 62], сьогодні залишилась невизначеною ціла низка питань, серед яких здійснення права на ім'я. Відсутність у теорії права єдиного підходу до розкриття змісту суб'єктивного права на ім'я спричинює різноманітне бачення способів здійснення таких прав.

Мета даного дослідження – встановлення меж здійснення права на ім'я.

Під гарантіями прав і свобод розуміють систему норм, принципів, умов і вимог, що забезпечують у сукупності додержання прав і свобод, законних інтересів особи. Практичне здійснення прав забезпечується нормативно-правовими, організаційно-правовими та міжнародно-правовими гарантіями [6, с. 330 – 331].

Нормативно-правові гарантії являють